

LEŠKOVÁ, Dana – DZIAK, Dávid, ed.: HODNOTY LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ V PREMENÁCH ČASU. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, 2022. 200 s.

Katarína Labudová

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.4.10>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1246-9231>

Zborník *Hodnoty literatúry pre deti a mládež v premenách času* je publikačným výstupom z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Ondreja Sliackeho, CSc. (* 1941). Zborník je rozdelený na tri tematické celky. Prvý oddiel je venovaný osobnosti O. Sliackeho v kontexte literárnej tvorby a odbornej reflexie literatúry pre deti a mládež, dve ďalšie časti sa zameriavajú na súčasné trendy vo vymedzenej oblasti literárnej tvorby. Publikáciu uzatvára pozdravný list O. Sliackeho účastníkom pôvodnej konferencie, s jeho vyznaním, že literatúra pre deti je „jediná, čo ešte dáva zmysel“ (strana 195). Ozvláštnením vydania sú čiernobiele ilustrácie, portréty O. Sliackeho od Tomáša Telepáka a Slavomíra Capeka.

Prvý blok *Osobnosť Ondreja Sliackeho v kontexte literárnej tvorby a odbornej reflexie literatúry pre deti a mládež* reflektuje význam O. Sliackeho pre žánre autorskej povesti, spoločenskej prózy, literatúry faktu, komiksu a rozhlasovej dramatiky. Zuzana Stanislavová mapuje autorov vedecký, redaktorský, literárnokritický, bibliografický, lexikografický i historiografický prínos a celoživotný badateľský záujem o detskú literatúru. Podľa nej sa „zaslúžil o to, že prostrední-

ctvom systematickej reflexie o kvalite a nekvalite dostávala a dostáva slovenská detská literatúra spätnú väzbu o situácii, v akej sa nachádza“ (strana 27). Ján Gálik poukazuje na nadčasovú hodnotu autorských povestí O. Sliackeho, ktoré vyšli v rokoch 2017 – 2022. V jeho charakteristike povestí „vychádza z istej životnej skúsenosti, vytvára autonómny svet a zavádza určitý zmysel i pravidlá tam, kde je niečo chaoticky rozdrobené a nesúvislé. Vtluje do slov, obrazov, melódií či príbehov to, čo je viditeľné, a aj to, čo je skryté, čo vo svete a v človeku existuje len ako možnosť, túžba i sen“ (strana 37). Analýzou pikto-verbálnej povesti adaptovanej do komiksovej podoby a edukačným potenciálom takejto adaptácie sa zaoberá Peter Karpinský (*Slovenské obrázkové povesti Ondreja Sliackeho a Martina Kellenbergera vo vzťahu k literárnemu prototextu*). Podľa neho *Slovenské obrázkové povesti* vybranej autorskej dvojice stoja „na prechode od protokomiksu ku komiksu“ a zo štruktúrno-kompozičného hľadiska ich možno vnímať „ako istý hybridný útvar spájajúci v sebe viacero prístupov k stvárneniu obrázkovo-textovej narácie“ (strana 50). Alexandra Brestovičová sa zaoberá individuálnym personálnym štýlom O. Sliackeho, keď skúma jeho

publicistické a umelecké postupy v literatúre faktu pre mladých recipientov. Marta Žilková na príklade rozhlasových dramatických foriem vyzdvihuje vysokú estetickú kvalitu jeho rozhlasového spracovania Biblie pre deti vo forme niekoľkokomínútových monológov, ale aj gréckych báji a rozprávok, kde sa prepájajú kultúrne archetypy, morálka i ľudové umenie. Oceňuje autorov princíp „preferovať dobro, krásu a ušľachtilosť“ (strana 66).

Druhý oddiel zborníka *Kánon, inovácia a hodnoty v literárnej tvorbe pre deti a mládež* prináša sedem príspevkov. Aktuálnu ekologickú problematiku a témy environmentálnej etiky a hlbínnej ekológie nastoluje Svata-va Urbanová (*Ekoliterárni impulzy v súčasnej českej a prekladovej literatúre pro děti a mládež*). Skúma žánrové podoby diel pre deti a mládež (vrátane antiutópie a ekotópie), ale aj ilustrácie, ktoré texty dopĺňajú, prípadne odľahčujú a ozvlášťujú. V závere ponúka pokus o utriedenie ekoliterárnych impulzov v literatúre pre deti a mládež.

Zuzana Čížiková (*Detský čitateľ v naratívnom texte*) analyzuje výskyt elementov detského fiktívneho čitateľa vo vybraných textoch slovenských vojvodinských autorov. Zaoberá sa funkciou fiktívneho čitateľa v diele, predovšetkým je to interakcia medzi textom/rozprávačom/autorom a čitateľom, ale aj inštruovanie a aktivovanie čitateľa. Porovnáva postupy slovenských vojvodinských autorov literatúry pre deti a mládež.

Tvorbu súčasného talianskeho autora literatúry pre deti a mládež Roberta Piuminiho na príklade jeho diela *Matej a dedko* predstavujú Zuzana Chanasová a Rosangela Libertinyová. Po analýze prvkov staroby a stareckej múdrosti zdôrazňujú, že smrť v príbehu neznamená zatrpknutie a beznádej. Konštatujú, že R. Piumini „bravúrnym spôsobom“ ponúka „prevádzanie smrťou samotným zomierajúcim, ktorý však dokáže ešte v plnej sile dieťa pripraviť na svoju smrť“ (strana 99). Taliansku knihu porovnávajú s knihou kanadskej autorky Mariene Dubucovej *Na vrchol kopca* (2019) a nachádzajú medzi nimi isté spoločné znaky.

Radoslav Rusňák skúma zobrazenie vlka v umeleckej literatúre pre deti a mládež v slovenskom preklade v kontexte axiologických, tematico-kompozičných a obrazových špecifik. Zdôrazňuje, že súčasné príbehy „narúšajú stereotypné obrazy vlka ako agresívneho predátora, uplatňuje sa antropomorfizačný prístup oslabujúci antropocentrizmus“. Tým sa dosahuje „zvýšenie etického záujmu čitateľa o animálnu postavu vlka (a celkovo zvierat ako hlavných postáv). Posilňuje sa tým nielen čitateľovo environmentálne vedomie, ale aj ekologický postoj, vďaka čomu budúcnosť našej civilizácie nemusí byť až taká katastrofická“ (strana 112). R. Rusňák ponúka detailnú a komplexnú analýzu postavy vlka, ktorá zahŕňa aj jej vizuálne spracovanie v ilustráciách vybraných textov.

Školskú problematiku riešia tri príspevky. Anna Timková Lazurová (*Čitateľská atraktivnosť učebnicových ukážok a mimoškolského čítania u žiakov 5. ročníka ZŠ*) popisuje čitateľské preferencie vybranej vekovej skupiny. Dana Lešková (*Paradox stabilizácie a problematizácie literárneho kánonu literatúry pre deti a mládež*) navrhuje prehodnotiť školský kánon literatúry pre deti a mládež z hľadiska literárnej vedy, čo by umožnilo rozšíriť jej recepcné možnosti. Dávid Dziak (*Básnické texty o písaní určené pre deti a mládež*) predstavuje oblasť poézie pre deti tematizujúcu proces produkcie textu, a to najmä básne Daniela Heviera, Františka Rojčeka, Valentína Šefčíka a Tomáša Janovica. Reflektuje ilustračné stvárnenie textov na tému písmen, interpunkcie a pravopisu. Podľa jeho názoru sa pri tomto textovom materiáli ukazuje potreba „vytvoriť didaktické postupy, ktoré by u žiakov induktívnym spôsobom prehĺbili nielen komunikovanie písaním, ale aj písaným textom posilnili vyjadrovanie vlastných myšlienok, ako aj reflektovanie vlastnej textotvornej činnosti pri rešpektovaní ich kognitívnych a komunikačných dispozícií“ (strana 148).

Tretia časť zborníka, *Intermediálne presahy literatúry pre deti a mládež*, obsahuje tri príspevky venované komiksu, ilustrácii a rozhlasovej tvorbe. Iveta Gal Drzewiecka (*Mik-*

468 *ro- a makrosvet: Fakt a fikcia v textovo-obrazovom rozprávani o fyzikálnej realite. T. Damour a M. Burniat: Záhady kvantového sveta*) analyzuje problematiku faktuality a fikčnosti v piktorálnom komponente vybraného populárno-náučného knižného komiksu. Jeho piktorálna zložka pomáha čitateľovi prijať myšlienku makro- a mikrosveta, hoci jeden z nich je nedostupný ľudským zmyslom.

Interpretácia ilustrácií je predmetom textu *Špecifická poetika ilustrátorského štýlu Michala Součka z pohľadu rôznych žánrov knižných titulov pre deti a mládež*. Slavomír Capek v ňom analyzuje stratégie ilustrátora, či ilustráciu text sprevádza alebo inklinuje k „akcentovaniu celkovej atmosféry knihy a autorskej subjektívnej vízií“ (strana 163). Zvolený výtvarník podľa neho ponúka „rozmanité typy kompozícií, čím dynamizuje pomerne dramaticky gradujúci text dejovej línie“ (strana 173), pri súčasnom rešpekte voči špecifikám literárneho textu.

Začiatky rozhlasového vysielania pre deti a mládež mapuje Adela Dúbravová (*Rozhlasová dramatická tvorba pre deti a mládež v premenách času. Priekopnícke začiatky na Slovensku*). Upozorňuje na skutočnosť, že rozhlas okrem edukačných programov ponúkal aj umeleckú tvorbu. Koncentruje sa na obdobie tridsiatych rokov 20. storočia, ktoré považuje za priekopnícke, a to najmä v súvislosti s osobnosťou Emila Ruska. Ponúka aj prehľad autorov a ich tvorby.

Editori zborníka D. Lešková a D. Dziak zostavili publikáciu, ktorá prezentuje najnovšie poznatky o stave, hodnotách a premenách literatúry pre deti a mládež, ale má aj potenciál načrtávať nové smery výskumu. Zaujímavé je prepojenie osobnosti O. Sliackeho, ktorý významne ovplyvnil rozvoj tejto oblasti na Slovensku, so súčasnými tendenciami v slovenskej a zahraničnej literárnej a intermediálnej tvorbe.

PaedDr. Katarína Labudová, Ph.D.
Katedra anglického jazyka a literatúry
Filozofická fakulta Katolíckej univerzity
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
Slovenská republika
E-mail: katarina.labudova@ku.sk